

Conselleria d'Educació, Cultura i Esport

RESOLUCIÓ de 7 de febrer de 2022, de la Conselleria d'Educació, Cultura i Esport, per la qual es declara bé de rellevància local immaterial l'Albà de l'Alcora. [2022/1005]

Antecedents de fet

Primer. Mitjançant escrit de l'Ajuntament de l'Alcora se sol·licita el reconeixement com bé de rellevància local immaterial de l'Albà de l'Alcora, descrivint aquesta tradició i/o creació artística, els seus orígens, així com les referències espacials i temporals a les quals s'associa, destacant els valors patrimonials que incorpora, que motiven el seu reconeixement i inclusió en aquesta categoria protectora.

Segon. Des de la Comissió Tècnica per a l'Estudi i Inventari del Patrimoni Immaterial i els serveis tècnics s'informa favorablement la proposta municipal, en els termes en què s'ha sotmés a l'avaluació patrimonial d'aquest centre directiu, establint-se d'acord amb els valors detectats les mesures que asseguren la seua pervivència, estudi i posada en valor.

Fonamentació jurídica

I. Aquesta conselleria resulta competent per a resoldre el present expedient, en virtut del que es disposa en l'article 28 de la Llei 5/1983, de 30 de desembre, del Consell, l'article 7 del Decret 5/2019, de 16 de juny, del President de la Generalitat, pel qual es determina el número i la denominació de les conselleries i les seues atribucions, l'article 56 de la Llei 4/1998, d'11 de juny, del patrimoni cultural valencià i l'article 4 del Decret 173/2020, de 30 d'octubre, del Consell, d'aprovació del Reglament orgànic i funcional de la Conselleria d'Educació, Cultura i Esport.

II. L'article 1.3 de la Llei 4/1998, d'11 de juny, del patrimoni cultural valencià, estableix que formen part del patrimoni cultural valencià, en qualitat de béns immaterials del patrimoni etnològic, les creacions, coneixements, tècniques, pràctiques i usos més representatius i valuosos de les formes de vida i de la cultura tradicional valenciana.

III. Els articles 15.5, 55, 56 i 57 de la Llei 4/1998, d'11 de juny, del patrimoni cultural valencià, estableix que s'inclouran en la secció cinquena de l'Inventari General del Patrimoni Cultural Valencià, amb la qualificació de béns immaterials de rellevància local, aquelles creacions, coneixements, pràctiques, tècniques, usos i activitats més representatives i valuosos de la cultura i les formes de vida tradicionals valencianes. Igualment s'inclouran els béns immaterials que siguen expressions de les tradicions del poble valencià en les seues manifestacions musicals, artístiques, gastronòmiques o d'oci, i especialment aquelles que han sigut objecte de transmissió oral i les que mantenen i potencien l'ús del valencià.

IV. L'informe emés pels serveis tècnics del Servei de Patrimoni Cultural de data 14.04.2021, proposa la protecció cultural com a bé de rellevància local immaterial per a aquesta manifestació singular, arrelada i volguda pels veïns de l'Alcora, quedant definit aquest bé immaterial per l'annex que acompanya aquesta resolució.

Vistos els anteriors fets i fonaments de dret i en allò que és matèria de la competència d'aquesta conselleria, resolc:

Primer

Declarar Bé de Rellevància Local Immaterial l'Albà de l'Alcora, de conformitat amb la descripció del bé que figura en l'annex que s'adjunta a la present resolució en atenció als valors destacats que incorpora i inscriure'l en la secció cinquena de l'Inventari general del patrimoni cultural valencià.

Segon

La protecció de l'Albà de l'Alcora com a patrimoni cultural immaterial es concretarà en les següents mesures:

a) Realitzar labors d'identificació, descripció, investigació, estudi i documentació amb criteris científics.

b) Incorporar els testimoniatges disponibles a suports materials que garantisquen la seua protecció i preservació.

Conselleria de Educación, Cultura y Deporte

RESOLUCIÓN de 7 de febrero de 2022, de la Conselleria de Educación, Cultura y Deporte, por la que se declara bien de relevancia local inmaterial la Albà de L'Alcora. [2022/1005]

Antecedentes de hecho

Primero. Mediante escrito del Ayuntamiento de L'Alcora se solicita el reconocimiento como bien inmaterial de relevancia local de la Albà de L'Alcora, describiendo esta tradición y/o creación artística, sus orígenes, así como las referencias espaciales y temporales a las que se asocia, destacando los valores patrimoniales que incorpora, que motivan su reconocimiento e inclusión en esta categoría protectora.

Segundo. Desde la Comisión Técnica para el Estudio e Inventario del Patrimonio Inmaterial y los servicios técnicos se informa favorablemente la propuesta municipal, en los términos en que se ha sometido a la evaluación patrimonial de este centro directivo, estableciéndose en consonancia con los valores detectados las medidas que aseguran su pervivencia, estudio y puesta en valor.

Fundamentación jurídica

I. Esta conselleria resulta competente para resolver el presente expediente, en virtud de lo dispuesto en el artículo 28 de la Ley 5/1983, de 30 de diciembre, del Consell, el artículo 7 del Decreto 5/2019, de 16 de junio, del presidente de la Generalitat, por el que se determina el número y la denominación de las consellerias y sus atribuciones, el artículo 56 de la Ley 4/1998, de 11 de junio, del patrimonio cultural valenciano y el artículo 4 del Decreto 173/2020, de 30 de octubre, del Consell, de aprobación del Reglamento orgánico y funcional de la Conselleria de Educación, Cultura y Deporte.

II. El artículo 1.3 de la Ley 4/1998, de 11 de junio, del patrimonio cultural valenciano, establece que forman parte del patrimonio cultural valenciano, en calidad de bienes inmateriales del patrimonio etnológico, las creaciones, conocimientos, técnicas, prácticas y usos más representativos y valiosos de las formas de vida y de la cultura tradicional valenciana.

III. Los artículos 15.5, 55, 56 y 57 de la Ley 4/1998, de 11 de junio, del patrimonio cultural valenciano, establece que se incluirán en la sección quinta del Inventario general del patrimonio cultural valenciano, con la calificación de bienes inmateriales de relevancia local, aquellas creaciones, conocimientos, prácticas, técnicas, usos y actividades más representativas y valiosas de la cultura y las formas de vida tradicionales valencianas. Igualmente se incluirán los bienes inmateriales que sean expresiones de las tradiciones del pueblo valenciano en sus manifestaciones musicales, artísticas, gastronómicas o de ocio, y en especial aquellas que han sido objeto de transmisión oral y las que mantienen y potencian el uso del valenciano.

IV. El informe emitido por los servicios técnicos del Servicio de Patrimonio Cultural de fecha 14.04.2021, propone la protección cultural como bien de relevancia local inmaterial para esta manifestación singular, enraizada y querida por los vecinos de L'Alcora, quedando definido este bien inmaterial por el anexo que acompaña esta resolución.

Vistos los anteriores hechos y fundamentos de derecho y en aquello que es materia de la competencia de esta conselleria, resuelvo:

Primero

Declarar bien de relevancia local inmaterial la Albà de L'Alcora, de conformidad con la descripción del mismo que figura en el anexo que se adjunta a la presente resolución en atención a los valores destacados que incorpora e inscribirlo en la sección quinta del Inventario general del patrimonio cultural valenciano.

Segundo

La protección de la Albà de L'Alcora como patrimonio cultural inmaterial se concretará en las siguientes medidas:

a) Realizar labores de identificación, descripción, investigación, estudio y documentación con criterios científicos.

b) Incorporar los testimonios disponibles a soportes materiales que garanticen su protección y preservación.

c) Vetlar pel normal desenvolupament i la pervivència d'aquesta manifestació cultural, així com tutelar la conservació dels seus valors tradicionals i la seua transmissió a les generacions futures.

d) La gestió del patrimoni cultural protegit per aquesta declaració correspon a l'Ajuntament de l'Alcora i al Col·lectiu Pro Defensa de l'Albà.

Qualsevol canvi que excedisca el normal desenvolupament dels elements que formen aquesta manifestació cultural haurà de comunicar-se a la direcció general competent en matèria de patrimoni cultural per a la seua avaluació i informe, si és el cas, i la modificació de la present resolució, amb vista a la seua constància en l'Inventari General del Patrimoni Cultural Valencià.

Contra la present resolució, que posa fi a la via administrativa, podrà interposar-se recurs contenciós administratiu en el termini de dos mesos, comptats des de l'endemà de la notificació, davant la Sala Contenciosa Administrativa del Tribunal Superior de Justícia de la Comunitat Valenciana, d'acord amb el que s'estableix en els articles 10, 25 i 46 de la Llei 29/1998, de 13 de juliol, reguladora de la jurisdicció contenciosa administrativa, o potestativament, recurs de reposició davant la persona titular de la Conselleria d'Educació, Cultura i Esport en el termini d'un mes, comptat des de l'endemà de la notificació, d'acord amb el que es disposa en els articles 123 i 124 de la Llei 39/2015, d'1 d'octubre, del procediment administratiu comú de les administracions públiques.

València, 7 de febrer de 2022.– El conseller d'Educació, Cultura i Esport: Vicent Marzá i Ibáñez.

ANNEX

1. Exposició de motius

L'Albà de l'Alcora és una manifestació cultural singular, una composició musical de caràcter popular arrelada en les més antigues tradicions del territori valencià. Com moltes altres tradicions de transmissió oral, dels seus orígens i evolució se'n sap poc. L'Albà forma part, però, del conjunt de música popular o tradicional que s'ha anat transmetent de generació en generació, evolucionant i adquirint particularitats en cada zona, però mantenint en essència moltes característiques compartides o comunes.

2. Dades sobre el bé objecte de la declaració

2.1. Denominació: l'Albà de l'Alcora

2.2. Localitat: l'Alcora

2.3. Antecedents històrics:

La primera referència documentada de la interpretació d'albades a l'Alcora es remunta al segle XVII. Es tracta d'un escrit del bisbe de Tortosa, Joan Baptista Veschi, datat el 30 d'octubre de 1645, que en una de les seues visites pastorals prohibeix «bajo pena de excomunió, a los que siguen la costumbre de cantar albaes, que ataquen el honor de los recién casados en su noche de bodas». Cita curta però que conté dades molt interessants perquè ens indica, per una banda, que el cant d'albades a l'Alcora ja té en aquell moment la consideració de «costum», i per tant una certa antiguitat i acceptació; per altra banda, ens informa també de la destinació del cant, o si més no una de les seues destinacions: els novençans. Però llegint amb deteniment el breu text del bisbe Veschi, veiem que no prohibeix les albades, sinó només aquelles que atempten contra l'honor dels novençans en la nit de noces. Cal suposar que es cantarien albades també amb altres temes o amb altres destinataris.

S'extrau d'aquesta cita de 1645, per tant, que a l'Alcora en la primera meitat del segle XVII es cantaven albades de diferent temàtica, i algunes d'aquestes eren considerades poc decoroses, raó per la qual foren prohibides. Se'n seguirien cantant, però amb altres lletres amb altres continguts o arguments. Potser també d'irrespetuoses, de manera més o menys clandestina. I abans de 1645? Els orígens de l'Albà de l'Alcora, com de moltes altres manifestacions musicals populars, no es poden concretar.

És una composició poeticomusical que es va configurant al llarg dels segles i que participa de moltes característiques de la resta de mani-

c) Velar por el normal desarrollo y la pervivencia de esta manifestación cultural, así como tutelar la conservación de sus valores tradicionales y su transmisión a las generaciones futuras.

d) La gestión del patrimonio cultural protegido por esta declaración, corresponde al Ayuntamiento de L'Alcora y al Colectivo Pro Defensa de l'Albà.

Cualquier cambio que exceda el normal desarrollo de los elementos que forman esta manifestación cultural deberá comunicarse a la dirección general competente en materia de patrimonio cultural para su evaluación e informe en su caso, y la modificación de la presente resolución, en orden a su constancia en el Inventario general del patrimonio cultural valenciano.

Contra la presente resolución, que pone fin a la vía administrativa, podrá interponerse recurso contencioso-administrativo en el plazo de dos meses, contados desde el día siguiente al de su notificación, ante la Sala de lo Contencioso-Administrativo del Tribunal Superior de Justicia de la Comunitat Valenciana, de acuerdo con lo establecido en los artículos 10, 25 y 46 de la Ley 29/1998, de 13 de julio, reguladora de la jurisdicción contencioso-administrativa, o, potestativamente, recurso de reposición ante la persona titular de la Conselleria de Educación, Cultura y Deporte en el plazo de un mes, contado desde el día siguiente al de su notificación, de acuerdo con lo dispuesto en los artículos 123 y 124 de la Ley 39/2015, de 1 de octubre, del procedimiento administrativo común de las administraciones públicas.

València, 7 de febrero de 2022.– El conseller de Educación, Cultura y Deporte: Vicent Marzá i Ibáñez.

ANEXO

1. Exposición de motivos

La Albà de L'Alcora es una manifestación cultural singular, una composición musical de cariz popular arraigada en las más antiguas tradiciones del territorio valenciano. Como otras muchas tradiciones de transmisión oral, de sus orígenes y evolución se sabe poco. La Albà forma parte del conjunto de música popular o tradicional que se ha ido transmitiendo de generación en generación, evolucionando y adquiriendo particularidades en cada zona, pero manteniendo en esencia muchas características compartidas o comunes.

2. Datos sobre el bien objeto de la declaración

2.1. Denominación: la Albà de L'Alcora

2.2. Localidad: L'Alcora

2.3. Antecedentes históricos:

La primera referencia documentada de la interpretación de albadas en L'Alcora se remonta al siglo XVII. Se trata de un escrito del obispo de Tortosa Juan Bautista Veschi, datado el 30 de octubre de 1645, que en una de sus visitas pastorales prohíbe «bajo pena de excomunió, a los que sigan la costumbre de cantar albaes, que atacan el honor de los recién casados en su noche de bodas». Cita corta pero que contiene datos muy interesantes porque nos indica, por un lado, que el canto de albadas en L'Alcora ya tiene en aquel momento la consideración de «costumbre», y por tanto cierta antigüedad y aceptación; por otro lado, nos informa también del destino del canto, o cuando menos uno de los destinos: los recién casados. Pero leyendo con detenimiento el breve texto del obispo Veschi, vemos que no prohíbe las albadas, sino solo aquellas que atentan contra el honor de los recién casados en la noche de boda. Hay que suponer que se cantarían albadas también con otros temas o con otros destinatarios.

Se extrae de esta cita de 1645, por lo tanto, que en L'Alcora en la primera mitad del siglo XVII se cantaban albadas de diferente temática, siendo algunas de ellas consideradas poco decorosas, razón por la cual fueron prohibidas. Se seguirían cantando, pero con otras letras con otros contenidos o argumentos. Quizás también de irrespetuosas, de manera más o menos clandestina. ¿Y antes de 1645? Los orígenes de la Albà de L'Alcora, como de otras muchas manifestaciones musicales populares, no se pueden concretar.

Es una composición poético-musical que se va configurando a lo largo de los siglos y que participa de muchas características del resto

festacions musicals tradicionals del territori valencià, de l'àmbit històric de l'antiga Corona d'Aragó i de la resta de la península. Presenta característiques que podrien enllaçar amb la poesia trobadoresca provençal, en especial amb alguns gèneres com l'*alba*, de temàtica amorosa, que són composicions poètiques dels segles XII i XIII que es cantaven a l'*alba*, expressant l'angoixa dels amants quan s'havien de separar després d'haver passat la nit junts. Potser aquest origen amorós encara perviu en el segle XVII, evolucionat, adaptat i satiritzat, en les albaes que el bisbe Veschi prohibeix.

Dins d'aquest gènere trobadoresc, en el segle XIII comencen a aparèixer també albaes religioses, que si bé no són tan abundants com les amoroses, exemplifiquen la versatilitat d'aquestes composicions i es canten també a la matinada, com a exaltació de la glòria divina, de la Mare de Déu, i en contraposició a la nit, que amb la seua foscor representa les temptacions i el pecat.

Aquest corrent trobadoresc, de tradició oral, també comparteix elements dels *zéjel*, gènere poètic cantat desenvolupat pels mossàrabs, que solia acompanyar-se amb la música de determinats instruments (llaüt, tambor, castanyoles, flauta...) que podia ser de tema amorós o burlesc. Ramón Menéndez Pidal, en el seu article «Cánticos románicos andalusíes» (1951) ja adverteix de l'existència de *zéjels* en forma d'*alba*, que podrien haver influït en la lírica trobadoresca provençal abans esmentada, i que parlarien per tant d'un origen barrejat i multicultural d'aquest corrent de música popular. Prova d'aquestes arrels incertes i plurals és la presència, en l'*Albà* de l'Alcora, de diferents ritmes o compassos, com ara el *zorrico* (compàs de 5/8), d'origen basc. O la jota, que segons el prestigiós antropòleg, Julio Caro Baroja, té possibles influències morisques perquè en el seu origen presenta una distribució semblant a l'agricultura hortícola (valls de l'Ebre i Baix Aragó, Comunitat Valenciana i Múrcia).

És de suposar que d'aquelles albaes fins a les que hui es canten a l'Alcora hi ha hagut una certa evolució, tot mantenint l'essència de la partitura (amb una instrumentació més complexa, això sí), la motivació de la seua interpretació o fins i tot els horaris, perquè ja no s'interpreten a trenc d'*alba*, sinó en plena nit (l'*albà* a la Mare de Déu i l'*albà* a l'alcalde, després de la missa del gall).

Un interessant document ens aporta valuosa informació per a confirmar com l'*Albà* de l'Alcora ha anat variant la seua estructura en funció d'aportacions dels mateixos participants i de les circumstàncies de cada moment històric. Es tracta d'un article titulat «Alcora y su Albá. Anotaciones históricas», publicat en el Llibre de festes de l'Alcora de 1950 pel Dr. Cristóbal Pardo Manuel, que indica que en els seus anys d'estudiant d'institut, a València (cap a 1900), ell mateix i un company d'estudis també alcorí (Manuel Palomo) formaven sengles rondalles per a interpretar l'*Albà* de l'Alcora. Interessants alguns dels comentaris d'aquest article, com el fet que els caps dels dos grups van introduir variacions noves de jota o alguns instruments nous (com el clarinet). Cristóbal Pardo també fa referència a la temàtica o persones destinatàries de les albaes que cantaven tots dos grups, així com a l'escenografia emprada. La data més important de l'*Albà* era la Nit de Nadal. Després de la missa del fall, en 1900 igual que ara, es cantaven l'*albà* a la Mare de Déu i l'*albà* a l'alcalde. Però també es cantaven albaes humorístiques «para lo cual los dos protagonistas [Cristóbal Pardo i Manuel Palomo] en los primeros días de vacaciones de Navidad recogíamos todas las novedades y chascarrillos del pueblo más o menos agradables, componiendo albaes para cantarlas a los pacientes vecinos, que aun sobre no ser muchas veces de su agrado, tenían que celebrar como los demás oyentes las intencionadas agudezas que se lanzaban al aire acompañadas (eso sí) de una buena rondalla».

2.4. Descripció del bé:

Abans d'entrar en matèria referida pròpiament a l'*Albà*, és necessari que aclarim què és una *albada*.

El *Trobat*, diccionari integrat, ens diu:

– Peça de música vocal o instrumental que s'interpreta a la nit o a la matinada davant de la casa d'algú que es vol homenatjar o requerir.

– Passeig de colles fent música pels carrers. En la lírica trobadoresca, gènere on l'autor enamorat es plany de l'arribada del nou dia i de la separació de la seua dama.

I en el *Diccionario de la lengua*, 1989, de Publicaciones del Seminario de Estudios Económicos y Sociales de la Caja de Ahorros y Monte

de manifestaciones musicales tradicionales del territorio valenciano, del ámbito histórico de la antigua Corona de Aragón y de resto de la península. Presenta características que podrían enlazar con la poesía trobadoresca provenzal, en especial con algunos géneros como el *alba*, de temática amorosa, que son composiciones poéticas de los siglos XII y XIII que se cantaban al amanecer, expresando la angustia de los amantes cuando se tenían que separar después de haber pasado la noche juntos. Quizás este origen amoroso todavía pervive en el siglo XVII, evolucionado, adaptado y satirizado, en las albaes que el obispo Veschi prohíbe.

Dentro de este género trobadoresco, en el siglo XIII empiezan a aparecer también albaes religiosas, que si bien no son tan abundantes como las amorosas, ejemplifican la versatilidad de estas composiciones y se cantan también de madrugada, como exaltación de la gloria divina, de la Virgen María, y en contraposición a la noche, que con su oscuridad representa las tentaciones y el pecado.

Esta corriente trobadoresca, de tradición oral, también comparte elementos de los *zéjel*, género poético cantado desarrollado por los mozárabes, que solía acompañarse con la música de determinados instrumentos (laúd, tambor, castañuelas, flauta...) que podía ser de tema amoroso o burlesco. Ramón Menéndez Pidal, en su artículo «Cánticos románicos andalusíes» (1951) ya advierte de la existencia de *zéjels* en forma de *alba*, que podrían haber influido en la lírica trobadoresca provenzal antes mencionada, y que hablarían por lo tanto de un origen mezclado y multicultural de esta corriente de música popular. Prueba de estas raíces inciertas y plurales es la presencia, en la *Albà* de l'Alcora, de diferentes ritmos o compases, como por ejemplo el *zorrico* (compàs de 5/8), de origen vasco. O la jota, que según el prestigioso antropólogo Julio Caro Baroja, tiene posibles influencias moriscas porque en su origen presenta una distribución parecida a la agricultura hortícola (valles del Ebro y Bajo Aragó, Comunitat Valenciana y Murcia).

Es de suponer que de aquellas albaes hasta las que hoy se cantan en l'Alcora ha habido cierta evolución, manteniendo la esencia de la partitura (con una instrumentación más compleja, esto sí), la motivación de su interpretación o incluso los horarios, pues ya no se interpretan al romper el día, sino en plena noche (la *albà* a la Virgen María y la *albà* al alcalde, después de la misa del gallo).

Un interesante documento nos aporta valiosa información para confirmar como la *Albà* de l'Alcora ha ido variando su estructura en función de aportaciones de las mismas personas participantes y de las circunstancias de cada momento histórico. Se trata de un artículo titulado «Alcora y su Albá. Anotaciones históricas», publicado en el Libro de fiestas de l'Alcora de 1950 por el Dr. Cristóbal Pardo Minuel, que indica que en sus años de estudiante de instituto, en València (hacia 1900), él mismo y un compañero de estudios también alcorino (Manuel Palomo) formaban sendas rondallas para interpretar la *Albà* de l'Alcora. Interessando algunos de los comentarios de este artículo, como el hecho de que los jefes de los dos grupos introdujeron variaciones nuevas de jota o algunos instrumentos nuevos (como el clarinete). Cristóbal Pardo también hace referencia a la temàtica o destinatarios de las albaes que cantaban ambos grupos, así como a la escenografía empleada. La fecha más importante de la *Albà* era la Nochebuena. Después de la misa del gallo, en 1900 igual que ahora, se cantaban la *albà* a la Virgen María y la *albà* al alcalde. Pero también se cantaban albaes humorísticas «para lo cual los dos protagonistas [Cristóbal Pardo i Manuel Palomo] en los primeros días de vacaciones de Navidad recogíamos todas las novedades y chascarrillos del pueblo más o menos agradables, componiendo albaes para cantarlas a los pacientes vecinos, que aun sobre no ser muchas veces de su agrado, tenían que celebrar como los demás oyentes las intencionadas agudezas que se lanzaban al aire acompañadas (eso sí) de una buena rondalla».

2.4. Descripción del bien:

Antes de entrar en materia referida propiamente a la *Albà*, es necesario que aclaremos qué es una *albada*.

El *Trobat*, diccionario integrado, nos dice:

– Pieza de música vocal o instrumental que se interpreta por la noche o de madrugada ante la casa de alguien que se quiere homenajear o requerir.

– Paseo de pandillas haciendo música por las calles. En la lírica trobadoresca, género donde el autor enamorado se queja de la llegada del nuevo día y de la separación de su dama.

Y en el *Diccionario de la lengua*, 1989, de Publicaciones del Seminario de Estudios Económicos y Sociales de la Caja de Ahorros y Monte

de Piedad de Castellón, *albada* té una acepció igual que serenata: composició musical, vocal o instrumental, destinada originalment a ser executada a l'aire lliure i a la nit a fi d'honar una persona.

Malgrat les escasses fonts documentals, observem doncs que en 1900 es manté una certa diversificació argumental en les albadas: religioses, protocol·làries, humorístiques o iròniques. Per testimonis orals coneixem que aquestes lletres iròniques o burletes es mantingueren fins després de la Guerra Civil, enginyoses i divertides, però sempre respectuoses. També sembla que era costum cantar-ne d'altres, amb data fixa i dins del cicle festiu de Nadal, a altres col·lectius com ara les dones casades, les fadrines o les vídues, així com les honorífiques i/o commemoratives, dedicades a personatges rellevants, esdeveniments, col·lectius, efemèrides, etc.

L'Albà de l'Alcora, com tantes altres tradicions de transmissió oral, ha estat sotmesa a nombrosos vaivens, fruit de la situació política, social i econòmica de cada moment, del canviant suport popular i institucional, etc. Les dècades de 1970-1980 foren un període de decadència i poca participació, però la situació es va revertir el decenni següent, amb la creació del Col·lectiu Pro Defensa de l'Albà, que ha aconseguit incrementar el nombre de persones participants en el cor i rondalla, així com estimular la creació de composicions poètiques mitjançant la convocatòria del concurs d'albadas a la Mare de Déu i el nomenament de l'albader d'honor, títol que recau en el guanyador de l'esmentat concurs; títol que, amb altres connotacions molt allunyades del mèrit poètic o literari, ja atorgava l'Ajuntament de l'Alcora a destacades personalitats a les dècades de 1940 i 1950.

Actualment l'Albà de l'Alcora manté la data destacada i tradicional de la Nit de Nadal com a principal referent en el calendari, amb l'estructura clàssica d'una primera albà (religiosa) a la Mare de Déu, i una segona dedicada a la primera autoritat local (amb un to més mordaç). Novament veiem certes semblances (que indicarien un origen comú o, si més no, un flux d'influències creuades) entre la data, temàtica i fins i tot ritme i estructura instrumental de l'Albà de l'Alcora i les albadas d'altres localitats. Per posar només dos exemples: en la província de Sòria les «albadas» són cançons pertanyents a la lírica tradicional que, segons recullen Isabel i Luisa Goig Soler, es cantaven en homenatge als novençans la nit de noces, i estan compostes per versos octosíl·labs (dues característiques presents també en l'Albà de l'Alcora en temps del bisbe Veschi). I per altra banda, a les comarques valencianes del Racó d'Ademús i els Serrans (pertanyents a l'antiga diòcesi de Sogorb) són també molt populars les «albadas de Navidad», que comparteixen amb la nostra albà el ritme i la mètrica, i també les dates i la temàtica: lloances a la Mare de Déu, a l'alcalde i, en el cas d'Ademús, a altres institucions o personalitats destacades com ara el rector o la Guàrdia Civil, i aquestes darreres tenien lletres de crítica social plenes d'humor.

Origen i versions:

Es cantaven albadas a les fadrines en la Nit de Nadal; a les casades en la Nit de Cap d'Any; a les vídues en la festivitat de Reis; i a més a les autoritats de rang que ens visitaven i per descomptat a l'alcalde de la localitat.

Deponent de qui se li dedicava el cant, s'estructurava la lletra ressaltant les qualitats de l'autoritat o persona distingida, efemèride que se celebra, etc. A una fadrina se li podia cantar amb lletra de sorna o mofa, als novençans en la seua primera nit, i així successivament.

L'Albà en l'actualitat:

Se segueix la tradició de cantar una albà a les autoritats i personalitats, així com en les efemèrides importants de la vila:

Any 1969: visita de la duquesa d'Alba.

Any 2005: 700é aniversari de la Carta Poble.

Any 2014: homenatge al tinent general Federico Michavila.

Si bé com hem dit el cant de l'albà a l'alcalde i autoritats ve des de temps immemorial, però no la versió/varietat dedicada a la Mare de Déu, que arrancaria de mitjan s. XIX, i que es va convertir en la més acceptada i popular de totes. Cada Nit de Nadal se li canta nova albà a la Verge i seguidament a l'alcalde. Nous textos en cadascuna d'aquestes a quin més brillant i aplicat, realitzats pel poeta local corresponent. Entre altres, es guarda escrupolosament l'albà escrita l'any 1889 pel poeta alcorí Antonio Forés Torner, *Albada del Nacimiento del Mesías*, més coneguda popularment com la «Centenària». Comença aquesta albada

de Piedad de Castellón, *albada* tiene una acepción igual que serenata: composición musical, vocal o instrumental, destinada originalmente a ser ejecutada al aire libre y por la noche a fin de honrar a una persona.

A pesar de las escasas fuentes documentales, observamos pues que en 1900 se mantiene cierta diversificación argumental en las albadas: religiosas, protocolarias, humorísticas o irónicas. Por testigos orales conocemos que estas letras irónicas o burlescas se mantuvieron hasta después de la Guerra Civil, ingeniosas y divertidas, pero siempre respetuosas. También parece que era costumbre cantar otras, con fecha fija y dentro del ciclo festivo de Navidad, a otros colectivos como por ejemplo a las mujeres casadas, las solteras o las viudas, así como las honoríficas y/o conmemorativas, dedicadas a personajes relevantes, acontecimientos, colectivos, efemérides, etc.

La Albà de l'Alcora, como tantas otras tradiciones de transmisión oral, ha sido sometida a numerosos vaivenes, fruto de la situación política, social y económica de cada momento, del cambiante apoyo popular e institucional, etc. Las décadas de 1970-1980 fueron un periodo de decadencia y poca participación, pero la situación se revirtió en el decenio siguiente, con la creación del Colectivo Pro Defensa de l'Albà, que ha conseguido incrementar el número de participantes en el coro y rondalla, así como estimular la creación de composiciones poéticas mediante la convocatoria del concurso de albadas a la Virgen María y el nombramiento del albadero de honor, título que recaerá en el ganador del mencionado concurso; título que, con otras connotaciones muy alejadas del mérito poético o literario, ya otorgaba el Ayuntamiento de l'Alcora a destacadas personalidades en las décadas de 1940 y 1950.

Actualmente la Albà de l'Alcora mantiene la fecha destacada y tradicional de la Nochebuena como principal referente en el calendario, con la estructura clásica de una primera albà (religiosa) a la Virgen María, y una segunda dedicada a la primera autoridad local (con un tono más mordaz). Nuevamente vemos ciertos parecidos (que indicarían un origen común o, cuando menos, un flujo de influencias cruzadas) entre la fecha, temática e incluso ritmo y estructura instrumental de l'Albà de l'Alcora y las albadas de otras localidades. Por poner solo dos ejemplos: en la provincia de Soria las «albadas» son canciones pertenecientes a la lírica tradicional que, según recogen Isabel y Luisa Goig Soler, se cantaban en homenaje a los recién casados la noche de bodas, y están compuestas por versos octosílabos (dos características presentes también en l'Albà de l'Alcora en tiempo del obispo Veschi). Y por otro lado, en las comarcas valencianas del Rincón de Ademuz y la Serranía (pertenecientes a la antigua diócesis de Segorbe) son también muy populares las «albadas de Navidad», que comparten con nuestra albà el ritmo y la métrica, y también las fechas y la temática: alabanzas a la Virgen María, al alcalde y, en el caso de Ademuz, a otras instituciones o personalidades destacadas como por ejemplo el cura o la Guardia Civil, teniendo estas últimas letras de crítica social llenas de humor.

Origen y versiones:

Se cantaban albadas a las solteras en Nochebuena; a las casadas en Nochevieja; a las viudas en la festividad de Reyes; y además a las autoridades de rango que nos visitaban y por supuesto al alcalde de la localidad.

Dependiendo de a quien se le dedicaba el canto, se estructuraba la letra resaltando las calidades de la autoridad o persona distinguida, efemérides que se celebra, etc. A una soltera se le podía cantar con letra de sorna o mofa, a los recién casados en su primera noche, y así sucesivamente.

La Albà en la actualidad:

Se sigue la tradición de cantar una albà a las autoridades y personalidades, así como en las efemérides importantes de la villa:

Año 1969: visita de la duquesa de Alba.

Año 2005: 700 aniversario de la Carta Puebla.

Año 2014: homenaje al teniente general Federico Michavila.

Si bien cómo hemos dicho el canto de la albà al alcalde y autoridades viene desde tiempo immemorial, no así la versión/variedad dedicada a la Virgen María, que arrancaría de mediados del s. XIX, convirtiéndose en la más aceptada y popular de todas. Cada Nochebuena se le canta nueva albà a la Virgen y seguidamente al alcalde. Nuevos textos en cada una de ellas a cuál más brillante y aplicado, realizados por el poeta local correspondiente. Entre otros, se guarda escrupolosamente la escrita en 1889 por el poeta alcorino Antonio Forés Torner, *Albada del Nacimiento de Mesías*, más conocida popularmente como la «Centenaria». Empieza

així: «En una cueva muy fría/por misterio sin igual/ nació el Rey de tierra y cielo/ de la Virgen celestial...»

La Nit de Nadal a l'Alcora és l'Albà. Després de la missa del gall, cap a la una de la matinada, la rondalla composta de bon nombre de músics i cor ocupa el presbiteri de l'església parroquial. A continuació s'avancen a primera línia el solista i director. Després d'un silenci sepulcral comencen a sentir-se els primers compassos de la històrica obra poeticomusical. Primer, s'entonarà la dedicada a la Mare de Déu, a continuació tothom es traslladarà fins a la porta de la residència de l'alcalde per a cantar-li la corresponent a l'autoritat, el text de la qual, cada any i amb una certa ironia, reflectirà les millores, tracte o errors de l'esdevindre anual del càrrec.

La rondalla i cors. Estructura poètica:

La composició instrumental de la rondalla de l'Albà: guitarres, guitarrons, llaüts, bandúrries, baix, pandereta, castanyoles i violins. Aquests últims van ser substituïts per clarinets, quan van faltar o es va mancar d'aquells.

El cor el formen tres veus: baixos, barítons i tenors. El solista-tenor destaca entre tots, perquè realment és el que entona a viva veu les diferents parts de les quals es compon la lletra i aquell en qui recau la responsabilitat. Del seu bon fer dependrà l'èxit en bona part i serà aclamat i aplaudit. El cor el descansa i abrigalla en quantes vegades intervé.

Lletra. Es compon de tres importants parts: peu o jota, estrofes o cos i trobo (cobles i comiats). A tot poeta o poetessa que vulga participar en l'autoria de la lletra se li fa lliurament de les següents bases:

Primera. Condicions

A) El tema consistirà primordialment en una lloança a la Mare de Déu.

B) L'idioma castellà o valencià.

C) Les persones participants asseguren que les obres són originals.

Segona. Estructura

1) Peu: quarteta els versos segon i quart de la qual rimaran obligatòriament.

2) Estrofes (com a mínim 5): començaran amb l'últim vers del peu i acabaran amb el segon. Els altres versos rimaran dos a dos (apariats) i el seu número serà indeterminat.

3) El nombre total de versos serà de 50 (màxim).

4) Trobo: quatre quintets que rimaran el primer amb el tercer i cinqué, i el segon amb el quart. Cada estrofa acabarà amb la corresponent del trobo.

5) Comiats. Un màxim de quatre estrofes que podran tindre quatre, cinc o sis versos. Les de quatre versos rimaran primera amb tercera i segona amb quarta. Les de cinc versos rimaran igual que el trobo però sense estar lligats al peu. Les de sis versos rimaran primera amb tercera i sexta, i segona amb quarta i cinquena.

Entre finals dels 70 i primers dels 80 del passat segle, potser motivat per l'auge industrial que va comportar substancials canvis en els costums de la societat alcorina, l'albà va passar per moments d'aclaparament. El minvament del nombre de components en la rondalla i cor quasi van aconseguir la desaparició d'aquesta importantíssima herència cultural de segles d'antiguitat. Era un calvari poder completar el grup de corda, i també que hi haguera «solista», en tan important compromís anual de la Nit de Nadal. El mateix va ocórrer amb els poetes, encara que aquest tema de les lletres, potser més complex pel compromís personal que assumeix qui escriu una albà, ve de més lluny. Ja el juliol de 1957 i segons el full parroquial, el capellà va convocar concurs d'albaes i va premiar el guanyador amb 300 pessetes, i un accésit de 150 pessetes.

La creació del Col·lectiu Pro Defensa de l'Albà ha sigut la solució idònia, garantia de continuïtat. Actualment, un grup de persones integrants de la mateixa rondalla i cors mantenen amb força aquesta tradició i aconsegueixen, amb el seu bon fer administratiu, la concessió d'ajudes –majorment instruments i recanvis–, tant de l'Ajuntament com de la Caixa Rural San José de l'Alcora, i tots els anys convoca el concurs d'albades (inèdites) a la Mare de Déu.

El concurs d'albades va començar l'any 1994. Des d'aquesta data, la lletra guanyadora és la que se li canta a la Verge, i en premi, la corporació municipal, nomena a l'autor o autora *albaero* o *albaera* d'honor i

esta albada así: «En una cueva muy fría/ por misterio sin igual/ nació el Rey de tierra y cielo/ de la Virgen celestial...»

Nochebuena en L'Alcora es la Albà. Después de la misa del gallo, entorno a la una de la madrugada, la rondalla compuesta de buen número de músicos y coro ocupa el presbiterio de la iglesia parroquial. A continuación se avanzan a primera línea el solista y director. Después de un silencio sepulcral empiezan a sentirse los primeros compases de la histórica obra poético-musical. Primero, se entonará la dedicada a la Virgen María, a continuación todo el mundo se trasladará hasta el umbral de la residencia del alcalde para cantarle la correspondiente a la autoridad, el texto de la cual, cada año y con cierta ironía, reflejará las mejoras, trato o errores del acontecer anual del cargo.

La rondalla y coros. Estructura poética:

La composición instrumental de la rondalla de la Albà: guitarras, guitarrones, laúdes, bandurrias, bajo, pandereta, castañuelas y violines. Estos últimos fueron sustituidos por clarinetes, cuando faltaron o se careció de aquellos.

El coro lo forman tres voces: bajos, barítonos y tenores. El solista-tenor destaca entre todos, porque realmente es el que entona a viva voz las diferentes partes de las cuales se compone la letra y aquel en quien recae la responsabilidad. De su buen hacer dependerá el éxito en buena parte y será aclamado y aplaudido. El coro le descansa y arroja en cuántas veces interviene.

Lletra. Se compone de tres importantes partes: pie o jota, estrofas o cuerpo y trovo (coplas y despedidas). A todo poeta o poetisa que quiera participar en la autoría de la letra se le hace entrega de las siguientes bases:

Primera. Condiciones

A) El tema consistirá primordialmente en una alabanza a la Virgen María.

B) El idioma castellano o valenciano.

C) Las personas participantes aseguran que las obras son originales.

Segunda. Estructura

1) Pie: quarteta cuyos versos segundo y cuarto rimarán obligatoriamente.

2) Estrofas (como mínimo 5): empezarán con el último verso del pie y acabarán con el segundo. Los otros versos rimarán dos a dos (apareados) siendo su número indeterminado.

3) El número total de versos será de 50 (máximo).

4) Trovo: cuatro quintetos que rimarán el primero con el tercero y quinto, y el segundo con el cuarto. Cada estrofa acabará con la correspondiente del trovo.

5) Despedidas. Un máximo de cuatro estrofas que podrán tener cuatro, cinco o seis versos. Las de cuatro versos rimarán primera con tercera y segunda con cuarta. Las de cinco versos rimarán igual que el trovo pero sin estar ligados en el pie. Las de seis versos rimarán primera con tercera y sexta, y segunda con cuarta y quinta.

Entre finales de los 70 y primeros de los 80 del pasado siglo, quizás motivado por el auge industrial que comportó sustanciales cambios en las costumbres de la sociedad alcorina, la albà pasó por instantes de agobio. La merma del número de componentes en la rondalla y coros casi consiguieron la desaparición de esta importantísima herencia cultural de siglos de antigüedad. Era un calvario poder completar el grupo de cuerda, y también que hubiera solista, en tan importante compromiso anual de la Nochebuena. Lo mismo ocurrió con los poetas, aunque este tema de las letras, quizás más complejo por el compromiso personal que asume quién escribe una albà, viene de más lejos. Ya en julio de 1957 y según reza la hoja parroquial, el cura convocó concurso de albaes premiando al ganador con 300 pesetas, y un accésit de 150 pesetas.

La creación del Colectivo Pro Defensa de l'Albà ha sido la solución idónea, garantía de continuidad. Actualmente, un grupo de integrantes de la propia rondalla y coros mantienen con fuerza esta tradición y consiguen con su buen hacer administrativo, la concesión de ayudas –mayormente instrumentos y recambios–, tanto del Ayuntamiento como de la Caja Rural San José de L'Alcora, y todos los años convoca el concurso de albadas (inéditas) a la Virgen María.

El concurso de albadas empezó en 1994. Desde esa fecha, la letra ganadora es la que se le canta a la Virgen, y en premio, la corporación municipal, nombra al autor o autora *albaero* o *albaera* de honor, rea-

es realitza un acte protocol·lari en el presbiteri de l'església una vegada finalitzat el cant.

És obligat, segons les normes del concurs, que la persona premiada haurà de compondre també una albà dedicada a l'alcalde, que serà interpretada després de la missa del gall, en el tram o carrer més immediat enfront del domicili d'aquesta autoritat.

Finalitzada aquesta albà, l'alcaldia convida les persones participants, la resta d'autoritats i veïns, a degustar productes propis del Nadal. L'albà a l'alcalde es manté intacta des de temps immemorial, quant a estructura i lloc d'interpretació (a la intempèrie).

En resum, l'Albà de l'Alcora és una de les manifestacions més destacades del patrimoni immaterial local. El seu origen és incert, però presenta nombroses semblances amb altres composicions populars que deriven de la poesia trobadoresca medieval que, transmises per tradició oral de generació en generació, han anat adquirint personalitat pròpia. Documentada ja en el segle XVII, l'Albà de l'Alcora presenta avui una estructura mètrica, musical i instrumental molt consolidada i mereix la seua inclusió en la secció 5a de l'Inventari general del patrimoni cultural valencià amb la categoria de Bé de Rellevància Local Immaterial.

3. Definició de l'àmbit espacial i temporal

Àmbit temporal: anual, Nit de Nadal.

Àmbit espacial: església parroquial de l'Assumpció i carrers de l'Alcora.

lizándose el acto protocolario en el presbiterio de la iglesia una vez finalizado el canto.

Es obligado, según las normas del concurso, que el premiado tendrá que componer también una albà dedicada al alcalde, que será interpretada después de la misa del gallo, en el tramo o calle más inmediata frente al domicilio de esta autoridad.

Finalizada esta albà, la alcaldía invita a las personas participantes, resto de autoridades y vecinos, a degustar productos propios de la Navidad. La albà al alcalde se mantiene intacta desde tiempo inmemorial, en cuanto a estructura y lugar de interpretación (a la intemperie).

En resumen, la Albà de L'Alcora es una de las manifestaciones más destacadas del patrimonio inmaterial local. Su origen es incierto, pero presenta numerosos parecidos con otras composiciones populares que derivan de la poesía trovadoresca medieval que, transmitidas por tradición oral de generación en generación, han ido adquiriendo personalidad propia. Documentada ya en el siglo XVII, la Albà de L'Alcora presenta hoy una estructura métrica, musical e instrumental muy consolidada y merece, su inclusión en la sección 5ª del Inventario general del patrimonio cultural valenciano con la categoría de bien inmaterial de relevancia local.

3. Definición del ámbito espacial y temporal

Ámbito temporal: anual, Nochebuena.

Ámbito espacial: Iglesia Parroquial de la Asunción y calles de L'Alcora.